

befogadásával a szépség mellett a szellem átérzésével érteljük igazán költeményeit is.

Másfél évtizede ennek, s közben a sors nagyobbat lépeit magyar földön, mint amilyet csak a költő és életírója valaha álmodhatott. A hazát immár lehet sze-

relni mardosó szégyenérzés, kínzó halál-víziók nélkül. Egészen újjáteremtettük e hazát, mint egykor Petőfi kívánta, s egy nap él most a Tisza partján, mely nem halni, de élni készűl, és hittel építi jövőjét.

KATONA JENO

Az I. Országos Könyvtáros Konferencia (MASODIK, BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY)

A katalógus szerkesztése, különös tekintettel az olvasói katalógusokra

GORIUP ALISZ, A SZECHÉNYI KÖNYVTAR KATALÓGUS-
OSZTALYÁNAK VEZETŐJE

(Rövidített szöveg)

Előjáróban rá kell mutatnunk a szocialista és a polgári katalógus-elmélet gyökereire ellentétére. A polgári katalógus-elmélet szerint, a könyvtárak katalógusai nem egyebek, mint meghatározott szempontok szerint összeállított állományfelsorolások. Ezzel a formalisztikus, objektívista felfogással szemben, mely burzsoá osztályérdekeket leppez, a szocialista katalógus-elmélet szerint, a katalógus az olvasás irányításának, a könyv propagálásának, az olvasó szakmai, politikai és ideológiai nevelésének eszköze. Nyilvánvaló, hogy ez a célkitűzés nem érhető el az állományban található könyvek pusztá felsorolásával, hanem azzal, hogy csak a legértékesebb, legszükségesebb könyveket kell felvenni az olvasókatalógusba és ki kell rekeszteni abból az elavult műveket. Tehát az olvasókatalógus első, legfontosabb kívánalma a kellő kiválasztás.

A Szovjetunió minisztertanácsa mellett működő Népművelési Intézmények Bizottságának könyvtári főosztálya meghatározta az olvasókatalógusba felveendő anyag jellegét. Ezt az anyagot a katalógusokban úgy kell feldolgozni, hogy az olvasók legmesszebbmenő igényeit kielégítse. A legfontosabb munkákról a mű címléírása után kifejező, rövid jellemzést kell adnia. Ez az annotáció tájékoztassa az olvasót a mű tartalmáról és értékéről.

A katalógus szerkesztésének már a címléírásoknál, a katalógus egyes lapjainak elkészítésénél tervszerűnek és eszmei, politikai irányzatosságtól áthatottnak, tehát pártosnak kell lennie. A szakkatalógus az olvasó nevelésében a legfontosabb szerepet tölti be. A szocialista könyvtárak szakkatalógusa merőben új típusú katalógus. Új a felépítése, tartalma, szerkezete. A jól megválasztott könyvanyag mellett a könyvek alapos tartalmi ismertetésére fordít gondot.

A tartalmi feltárás egyik eszköze az annotáció, a másik az elemző, analitikus címléírás. A feltárás harmadik eszköze a mű részletes szakbeosztása. A művet a szakkatalógus minden olyan osztályába be kell sorolni, amelyeket a mű tartalma felölel.

A szakkatalógus címanyagának elrendezése domborítja ki legjobban nevelő, pártos jellegét. Az egyes osztályokban a katalóguslapokat a következőképpen csoportosítja:

1. A marxizmus-leninizmus klasszikusainak művei.
2. A párt és a kormány határozatai.
5. Az ismeretág iránymutató munkái.
4. Egyéb irodalom.

A katalógustípusok kérdésénél hangsúlyozni kell, hogy a könyvtár katalógushálózata szigorú tervszerűség alapján a könyvtár feladatának, céljának megfelelően készüljön el. A Szovjetunióban a falusi könyvtárakban megelégszenek a szakkatalógussal. A nagyobb állománnyal rendelkező kerületi könyvtárakban szak- és betűrendes katalógus áll az olvasók rendelkezésére. Ezekben a könyvtárakban az olvasókatalógusok felölelik a könyvtár egész állományát és az elavult könyveket folyamatosan kicserélik. A nagy könyvtárak állományában bőven akadnak olyan könyvek, amelyek elavultak, csupán történeti értékűek. Ezeket a könyveket az olvasókatalógusból ki kell rekeszteni.

Az egészen nagy Könyvtárak, a Lenin Könyvtár, a Szaltükov—Sosedrin Könyvtár katalógushálózata egész hatalmas rendszert tesz ki. Külön-külön szak- és betűrendes olvasókatalógus áll az általános olvasótermi és minden szakolvasótermi látogató rendelkezésére. Jellemzőek a szovjet könyvtárakra a témakatalógusok. Ezek az aktuális, nagyfontosságú kérdések irodalmát gyorsan, a kérdés fejlődésével szinte párhuzamosan napról napra bővítve bocsátják az olvasó rendelkezésére.

Ha a magyar könyvtárak katalógusviszonyait abból a szempontból nézzük, hogy megfelelnek-e a szocialista katalóguselmélet követelményeinek, akkor erre a kérdésre csak nemmel felelhetünk. Sok hasznos kezdeményezés van, fejlődés minden vonalon tapasztalható, de még igen sok a tennivaló.

A felszabadulás utáni évek munkája nyomán sok olyan hasznos tényről számolhatunk be, amelyek az egységes könyvtári munka előmozdítására alkalmasak. 1950-ben jelent meg az Egyetemes Tizedes Osztályozás magyar kiadása, a Tropovszkij-féle változtatások beidoigozásával. Könyvtáraink nagy része ezt a szakrendszert alkalmazza addig, amíg a Szovjetunióban készülő szocialista szakrendszert átvehetjük. Most készül a címleírások egységes szabályait meghatározó szabvány és a betűrendezés szabványa. Már több, mint egy éve érvényben van a cirillbetűs címek átírásának szabványa.

Könyvtáraink, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Pécsi Egyetemi Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár példáját követve, a katalógus kivitelezésében sokszorosításra tértek át. A könyvtárak egész sora megindította a kielégítően fel nem dolgozott anyag rekatalogizálását. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókjait, a Népkönyvtári Központ pedig a hálózatahoz tartozó könyvtárakat látja el katalóguscédulákkal. Mindez még csak a kezdet kezdete, könyvtáraink előtt nagy feladatok állnak.

Az olvasói katalógus terén nagy a lemaradás. Könyvtáraink legjobbjának nem volt olyan átfogó katalógusa, melyből a megfelelő anyag kiválogatásával az olvasókatalógus alapjait megvethette volna. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kedvező helyzetben volt. Két teljes, betűrendes katalógus birtokában, szakkatalógusából és egyik betűrendes katalógusából kiemelte az elavult, tudományos értéküket veszített könyvek címleírásait. A másik betűrendes katalógusa hivatali katalógus céljaira érintetlen maradt.

A tudományos könyvtárak többségében még mindig az a helyzet, hogy könyvtáraink az olvasók rendelkezésére bocsátott katalógusokat megtisztították a fasiszta listákon szereplő, vagy kifejezetten ártalmas könyvektől, az elavult irodalom azonban még nincs kiemelve katalógusaikból, éspedig azért nincs, mert ezek egyszersmind a hivatali katalógus feladatait is betöltik. Az olvasókatalógusok hiánya komoly probléma, hiszen ezeket a könyvtárakat nemcsak a kutatómunkát végző, magasképzettségű olvasók látogatják, hanem nagy számban egyetemi hallgatók, önképző olvasók is. Ez az állapot nem maradhat fenn, az olvasókatalógusok megvalósítása sürgős, égető kérdése a magyar könyvtárügynek.

Mindenekelőtt tisztázni kell az olvasókatalógus elveit, tisztázni kell, milyen katalógustípusokat készítsünk, tisztázni kell, milyen könyvtárak, milyen anyagot helyezzenek olvasókatalógusaikba. Az elvi tisztázás után haladéktalanul meg kell kezdeni az olvasókatalógusok munkálatait. Ezeknek az olvasókatalógusoknak az olvasókat a katalógus használatára kell szoktatniok. Igen fontos a katalógusoknak jó osztólappal való ellátása és ezzel áttekinthetőségük emelése. A jól szerkesztett katalógushoz szívesen fordul az olvasó. A könyvtáraknak áttekinthető, tájékoztató táblákon kell ismertetnie katalógusrendszerét, használatának módját. Meg kell tanítani az olvasót, hogy a katalóguscédula milyen adatait kell felírni a kériólapra stb. A könyvtáros tevékeny és türelmes munkájával el kell érni azt, hogy az olvasók a katalógus használatában önállóságra és biztonságra tegyenek szert.

Sok pótolnivalója van könyvtárainknak az analitikus címleírások terén. Helyes kezdeményezés e terén az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratcikkek katalógusa, a budapesti Egyetemi Könyvtár ideológiai témakatalógusa. Sok szakmai, analitikus címleírást iktatott katalógusaiba a műegyetemi könyvtár is.

A tömegkönyvtárak közül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár katalóguslapokkal központilag ellátott fiókjai vannak a legkedvezőbb helyzetben. Szak- és betűrendes katalógus áll az olvasók rendelkezésére. A fiókok dolgozóit a nagy forgalom lebonyolítása erősen igénybeveszi. A témakatalógusok megkönnyíteneék az olvasás irányítását és felszabadítanának időt egyéni foglalkozásra.

A Népkönyvtári Központ hálózatahoz tartozó falusi könyvtárak minden könyvüket katalóguscédulával kapják. A tapasztalat szerint azonban ezeket, szinte kivétel nélkül egyszerűen nem is használják. A katalóguslapok rendezetlenül porosodnak egy szekrény, vagy fiók mélyén. Egészen kivételes eset a hosszúhetényi népkönyvtár, ahol a cédulák durva betűrendben állnak.

A könyvtárosok nem ismerik fel a katalógus jelentőségét. Azt hiszik, hogy ők így is kiismerik magukat a könyvek között. Nem gondolnak arra, hogyha a mai könyv-állományt át is tudják tekinteni, a könyvanyag évről évre nő és gyarapszik. Néhány év múlva az áttekintés már nem lesz olyan könnyű. Gondoljon a könyvtáros arra, hogy elsősorban a saját munkáját könnyíti meg. Ha a cedulaikat tárgy szerint csoportosítja, ezzel az olvasók igényének tud jobban megfelelni, jobban kézben tudja tartani az olvasás irányítását.

Az olvasók kedvelik a füzet-, a könyvformájú katalógust, ezt szívesebben használják. Ennek megvalósítása kérdéskérdés. Falusi könyvtárosaink nagy része társadalmi munkában végzi könyvtári teendőit és kevés rendelkezik annyi könyvtártechnikai ismerettel, hogy a füzetkatalógust ő maga el tudná készíteni. Ugyanez a helyzet a szak-szervezeti könyvtárakban, ahol a könyvtárosok mintegy 90 százaléka társadalmi munkában végzi könyvtárosi teendőit. Így, ha a könyvtár beszerzési munkáját és olvasószolgálatát ellátja, igen sok és áldozatos munkát végez. A függetlenített könyvtárosok valamivel jobb helyzetben vannak. Sajnos, gyakori a könyvtáros személyének cserélése, a tanfolyamot végzett könyvtáros másirányú beosztása. Ezek a körülmények magyarázzák szakszervezeti könyvtáraink katalógus állapotait. E könyvtárak többségének egyetlen nyilvántartása a leltár, amely a beérkezés sorrendjében tartalmazza a műveket. A leltár nem alkalmas arra, hogy a könyvek kiválasztásának eszköze legyen. Valamivel alkalmasabbak azok a leltárak, ahol a könyvtáros a leltárkönyvben a szerző nevének kezdőbetűje szerint vezeti be az állományt. Az üzemi könyvtárak olvasóinak katalógus igényéről tanúskodik az a tény, hogy a leltárkönyvek gyorsan megrongálódnak és újraírásuk válik szükségessé. A szakszervezeti könyvtárak katalóguskérdésének megoldása sürgős feladat.

A katalógusproblémát csak központi címléírás oldhatja meg. Ez áll az új beszerzésekre.

A régi anyag feldolgozásához a típuskatalógus nyújt segítséget a nép- és szakszervezeti könyvtáraknak. A típuskatalógust az Országos Széchényi Könyvtár készíti. A szakszervezeti könyvtárak ebből kimásolhatják a könyvtárakban meglévő könyvek címléírásait és a nyomtatott katalóguslapokkal egyesítve, lassan felállíthatják könyvtáraik katalógusát. A népkönyvtáraknál segítséget nyújt a típuskatalógus a volt könyvanyag címléírásánál, az olvasók kiszolgálásánál, az anyag kiegészítésénél.

Nagy, komoly, megfeszített munkát kell még végeznünk, míg elmondhatjuk, hogy a szocialista könyvtár igényeinek megfelelő, a kultúrforradalom ügyét méltóképpen előrevívó katalógusokat megvalósítottuk.

A könyvtárosképzés helyzete és feladatai

HARASZTHY GYULA, A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
KÖNYVTÁRANAK VEZETŐJE

(Rövidített szöveg)

A könyvtárosképzésünk korszerű képzése és a könyvtárosképzés további fejlesztése alapvető feltétele annak, hogy könyvtárügyünk új lendületet nyerjen.

Hazánkban intézményes könyvtárosképzés jelenleg három helyen folyik: az Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsészeti karán, a budapesti Pedagógiai Főiskolán és a Népművelési Minisztérium könyvtáros iskolájában. A könyvtárosképző intézményeknek melyek az ifjúsággal foglalkoznak — mindenekelőtt át kell vinniük a mindennapi gyakorlatba pártunk Központi Vezetőségének ezévi júniusi határozatait és oktató munkájukat jó nevelő munkával kell összekapcsolniuk. Pártunk útmutatása kétszeresen vonatkozik fiatal könyvtárosjelöltjeink között végzett munkánkra, hiszen ők is az ötéves terv feladatain dolgozó tömegek nevelői, műveltségének kovácsjai lesznek. Ezen a téren ma is igen sok és alapos tennivalónk van. Meg kell erősíteni a fegyelmet, fel kell kelteni a könyvtárosi hivatás iránti szeretetet, ahol ez még hiányzik. E nevelési feladatokkal párhuzamosan és azokra támaszkodva, oktatási intézményeinknek sürgősen ki kell javítaniuk a fennálló tantervi és módszertani hibákat, hiányosságokat.

Egyetemi szakunkon — amint azt a szovjet példa igazolja — az oktatást általában gyakorlatiabbá kell tenni. Rendezni kell az általános tárgyak oktatásának ügyét, be kell vezetni a nevelésmódot tanítását. Szükség van a tanterv logikus és reális felépítésére, a külső előadók számának lehető csökkentésére.

Főiskoláinknak gondot kell fordítani az olvasókkal való foglalkozás elméleti és gyakorlati tanítására, a pedagógia oktatására, a bibliográfiai oktatás helyes módszereinek kikísérletezésére.